

Geceye Övgü - Gündüz Vassaf

Geceye Övgü

Geceye Övgü

Gündüz Vassaf

“Korktum ve gözlerimi Ay’a kaldırdım.
Yakardım ve yakarılarım tanrılara ulaştı.
İmdi, ey Ay Tanrısı Sin,
Koru beni.”

(Gılgamış)

I

Gece, düzen güçleri uykudadır. Bürokrasi, askeriye, okullar, polis, kısacası yaşamımızı düzenleyen tüm güçler uykudadır; sokakta devriye gezen nöbetçi polis dışında. Askerler de hepimizden önce yatağa girerler. Dünyanın bu en baskıcı kurumunun mensupları, en erken yatanlardır aynı zamanda. Aslında, tüm totaliter kurumlarda, daha doğrusu, tüm kurumlarda (tüm kurumlar totaliter değil midir zaten?) insan her zaman erken yatmak zorundadır – yatılı okullarda, manastırlarda, ailede, cezaevlerinde, hastanelerde... Kişinin istediği saatte yatma hakkını destekleyen, bu özgürlüğe onay veren hiçbir kurum tanımıyorum. Aşk (?) üzerine kurulu olan ve iki kişinin özgür iradesiyle gerçekleşen evlilik kurumunda bile, çiftler yatağa aynı saatte girmezlerse, biri daha geç yatar, geceyi daha fazla yaşarsa, sorunlar çıkmakta gecikmez. Kurum her zaman “geç” yatana suçlar, erken yatana değil. Avrupa feodal toplumunda tüm kent sakinleri mumlarını aynı saatte söndürmek zorundaydılar; bayramlar dışında. Düzen ve baskı güçlerinin doğal yapısı, her zaman belirli bir uyku saatini zorunlu kılar. Bu belirli saatin erken bir saat olması da yine onların doğal yapısından kaynaklanır.

II

Tarih boyunca bize, tüm kültürlerde, karanlığın kötü güçlerle ilişkili olduğu öğretildi. Gece insanlarından, geceyi yaşayan, gecede yaşayan insanlardan korkmamız gerektiği anlatıldı. Oysa gündüz ve gece kişileri aslında aynı kişiler. Gün ışığı içimizdeki teslimiyetçiliği ortaya çıkarır,

ama geceleri kendimizi özgür hissederiz. Düzen güçleri bizi, gecedен, özgürlükten kaçınmaya koşullandırmışlardır.

Kurumlar, ister din, ister aile, ister devlet kurumları olsun, gece insanlarına korkuyla bakarlar. Karanlıkla birlikte uyrukların denetlenmesi zorlaşır. Gece insanlarına her zaman kuşkuyla bakılır. O saatlerde ayakta olan hiç kimse hayırlı bir iş peşinde olamaz. Gündüzleri egemenliğini sürdüren kurulu düzen güçleri, varlıklarını ve baskılarını gece düşmanları bahanesiyle haklı çıkarırlar; belirsiz, soyut kavramlarla öcüymüş gibi söz edilen bu düşmanları biz hiç görmesek de. Yöneticiler de bize hep gündüz gözüyle gösterilirler, hep gündüzlerin bir parçası olarak görünürler bize. Bir başkan, bir papaz ya da bir general, doğanın güzelliği içinde, arkasında parlayan bir güneşle canlandırılabilir, ama gecenin karanlık fonu önünde, asla.

III

Gündüz, ilerleme gibi görünen tekdüze bir süreçtir. Sabahın parlak ışıkları akşam karanlığına dönüşürken, bize bir gelişme olduğu hissini verir – belli bir yönde ilerliyormuşuz gibi bir duygu. Zamanın yapay göreceliği üzerinde nadiren durup düşünürüz. Her Allahın günü, aydınlığın karanlığa doğru akışı bizi önüne katıp koşturur. Ama gün boyunca, ister sabah saat on, ister öğleden sonra üç olsun, hepimiz, gündelik düzenin, düzen güçlerinin köleleriyiz. Bizi ayakta tutan, zamanın geçmesi ve gecenin sunduğu kurtuluş umududur. Çünkü, sonunda gece olacağını ve (gündüzle kıyaslarsak) dilediğimiz gibi davranma fırsatına kavuşacağımızı biliriz. Kitaplar gece okunur. Sinema, tiyatro ve müzik gösterileri gece olur. Gece sarhoş oluruz, gece kumar oynarız. Her şeyden arınmış, çıplak vücut geceye aittir. Vücutlar gece birbirine değer, bir araya gelir. Gün boyunca üniversitelerde bilimsel inceleme konusu olarak ele alınan, akşamüzeri dost toplantılarında sohbet konusu edilen şeyler, sonunda gecenin karanlığı içinde, gizlice yaşanır. Çıplaklık geceye özgüdür, gündüze değil. (Bunun tersi, yani var olmanın doğal gereği, yani güneşin altında çıplaklık, ancak baskının sona ermesiyle gerçekleşebilir.) Geceleri âşık olur, birbirimize aşkımızı geceleri ilan ederiz. Gündüzler bizi mantığımızı kullanmaya, kendi hapishanemize kapanmaya zorlar. Gün boyunca baskı güçleri, aşkın özgürlüğüne karşı savaşır. Ama geceler bizi yeniden âşık eder, bize “seni seviyorum” dedirtir. Gündüzleri söylenen “seni seviyorum” lar geceye gönderme yapar.

IV

İş günü süresince tutsak olduğumuz gerçeğini o kadar kabullenmişizdir ki, onun dışındaki saatlerden “serbest zamanımız” diye söz ederiz. Serbest saatlerin tam tersi, hemen hepimizin işte olduğu gündüzlerdir. Savaşlar genellikle şafak sökerken başlar. Devlet gün boyunca öldürür, infazları gerçekleştirir. Gün boyunca hayatta kalmaya, geceleri ise yaşamaya çalışırız. Gün

boyunca elektrik faturalarımızı öder, arabamızı tamire götürürüz, alışverişe çıkar, doktora görünür, ya sevmediğimiz bir işe gider, ya da gereksindiğimiz, ama sevmediğimiz bir iş ararız. Gün boyunca, tüm görevlerimizde düzene tabi tutuluruz. Tuvalet gitmenin bile kesin sınırlamaları ve kuralları vardır. İşyerinde, okulda, askerde... insan istediği sıklıkla tuvalete gidemez ve orada istediği kadar kalamaz. Tuvalet istediğimiz zaman giremediğimiz gibi, kaç kez tuvalet gittiğimizin ve orada ne kadar kaldığımızın bile hesabı tutulabilir. Ayrıca insan, kurumun öngördüğü zamanlar dışında tuvalet gitmek isterse, bunun için izin alması gerekir. Gün boyunca istediğimiz gibi tuvalet gitme özgürlüğüne bile sahip değiliz, çünkü gündüzler bize ait değil. Gün boyunca insanların birbiriyle gireceği ilişkiler düzene sokulmuştur. Okullarda gençler, sırf aynı yaşta oldukları için yıllar yılı aynı kişilerle aynı sınıflarda oturmak zorundadırlar. Sekiz yaşındakiler altı numaralı sınıfta, on yaşındakiler on beş numaralı sınıfta vb. O sınıflarda bile değişmez bir oturma düzeni sağlanmıştır. Ancak okul günü bitip akşam olduğunda, insan, dilediği kişiyle birlikte olma şansına sahip olur. Askerseniz, günün büyük bölümünü, sizinle yaklaşık olarak aynı boyda olanlarla geçirmek zorundasınız demektir. 1.65 boyundaki bir kişinin, 1.95 boyundaki arkadaşıyla gelmesi, ancak akşamları ve geceleri mümkün olabilir.

V

Sosyal sınıfların katı kuralları ancak gece bozulur. İşçiler, burjuvaların sokaklarında dolanırlar. Burjuvalar işçi mahallelerindeki lokantalara giderler, fahişeler, papazlar, öğrenciler, askerler, ev kadınları, doktorlar ve yabancılar, hepsi aynı sokakta gezinirler, bakınırlar, birbirleriyle konuşurlar, hatta belki de sonunda sevişirler. Geceleri dünya, birbiriyle haşır neşir olmuş, özgür, meraklı insanların ruhuyla canlanır. Gündüzleri kaçındığımız şeyler, gece çekicilik kazanır. Gündüzlerin “rasyonel” insanı, “zevk-ü sefa peşinde koşan” insanla yer değiştirir geceleri. Ezme eyleminin kendi özgürlüklerini de kısıtlamasına rağmen, ezenler bile geceleri daha fazla özgürlüğe sahiptirler. Kurulu düzenin yöneticileri, generaller ve krallar, şirket ve ülke başkanları, “şöhret ve servet sahipleri” de geceyi yaşarlar. Totaliter kurumlar uykudayken, uykuya yatırılmışken, onlar da yaşama özgürlüğüne kavuşurlar. Çocuklarını yatağa yatıran anne-babalar gibi, onlar da artık, her türlü seremoni ve sansürden arınmış olarak, maskesiz yüzlerini gösterme özgürlüğüne sahiptirler.

VI

Gece vakti, gündüzün telaşından, hayhuyundan eser kalmaz. Az çok huzura kavuşmuş oluruz. Şöyle bir on saat kadar, bizden istenen, beklenen bir şey olmayacaktır. Yiyeceğimizi seçmekle

ya da yaratmakla işe başlarız. Gündüzleri yiyip içtiklerimiz, çoğumuz için kurumsallaştırılmış ve standartlaştırılmıştır. Hâlbuki geceleri, hem ne yiyeceğimiz konusunda daha çok seçeneğimiz vardır, hem de onu dilediğimiz gibi hazırlamakta daha özgürüzdür. Ayrıca, yemeğimizi alelacele yemek zorunda da değildirizdir. Fast Food dedikleri şey, gündüz egemen olan baskıcı güçlere aittir. Gündüzlerin fast food yiyicileri olarak bizler, bizi yöneten megamekanizmanın parçalarıyız. Oysa geceleri, kendi besinimizin hazırlayıcıları olarak, zamanı ve mekânı gönlümüzce düzenleyebiliriz.

VII

Gün ışığı bir tuzaktır. Işık bizi kör eder. Ama geceleri, gözlerimiz fal taşı gibi açılır. Geceleri, tüm öteki duyularımız da daha duyarlıdır, çünkü düzen güçleri o saatlerde makinelerini kapatmış olurlar. Gece olunca sessizliği dinler, karanlığa nüfuz eder, hem bedenlerimizin hem de hayal gücümüzün dizginlerini koyveririz. Gün boyunca duyularımızı tutsak etmeye çalışan sayısız mesajın tüketicisi olmaktan çıkarız geceleri. Baskıcı megamekanizmanın aralıksız vızıltısı durmuştur şimdi. Enerjinin kaynağı artık içimizdedir. Gece, insan zihninin çalışması için bir zemin oluşturur. Gün boyunca dikkatimizi, ışığın, renklerin, devinimin hizmetine sunarız. Neye dikkat edeceğimizi belirleyen, düzen güçleridir. Yeşil ve kırmızı ışıklar, karşıdan karşıya nasıl geçeceğimizi bile düzene koyar. Gündüzleri biz, yaşamın büyüünün, kelebeğin çarpıcı renk ve biçim dokusunun gözlemcileriyiz olsa olsa. Gün boyunca dikkatimizi, gözlemin hizmetine sokarız. Gündüzleri uydusuyuzdur dışımızda olup bitenin.

VIII

Gece, uyku zamanı olduğu gibi, düş görme zamanıdır da. Gördüklerimizi, işittiklerimizi, kokladıklarımızı ve düşündüklerimizi sınırlayan diller, formlar, davranış biçimleri ve algısal paradigmlar, kendine özgü bir biçimi ve dili olan düşlerin yapısına aykırıdır. Düşlerde renkler, görüntüler, insanlar, duygular ve düşünceler özgürce birbirine karışır ve benzersiz bileşim yaratırlar. Öylesine özgürdür ki düşler, onları söze dökmekte güçlük çekeriz – insan zihnini gün boyunca biçimlendiren o katı yapılar düşlerimizi dillendirmeye yetmez, hatta engel olur. Uyuyamayan, uykusuzluk hastalığı çeken kişiler, karanlığın getirdiği sınırsız özgürlük ve gerçeklikle baş edemeyen kişilerdir aynı zamanda. Bu insanlar, gün boyunca, her şeyi izlemekle oyalanırlar. Oysa gece artık izlenecek bir şey yoktur. Sadece, yaşamın o belirgin sesi duyulur içten içe. Gündüzden soyutlanıp, kurtulmuş olan anlamsızlık, artık saklı değildir. Hayatta olma bilinci kendini daha güçlü bir şekilde hissettirir geceleri, ölümün varlığı da öyle. “Yaşamın

anlamsızlığı” gece duyumsanır ve sorgulanır. Kimse bunu öğle yemeği sırasında tartışmaz. Yaşam, gecenin konusudur.

15 Ekim 1986, Marburg.

(Gündüz Vassaf, Cehenneme Övgü, İletişim

Yayınları)